

různé

DĚJINY DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY 1939-1945

12. díl.

Výsledky a zkušenosti druhé světové války.

V roce 1982 vyšel v Moskvě 12. díl dvacíti svazkových „Dějin druhé světové války 1939—1945“ pod názvem „Výsledky a zkušenosti druhé světové války“. Knihu připravil Ústav vojenské historie ministerstva obrany SSSR, Ústav marxismu-leninismu při ÚV KSSS, Ústav všeobecných dějin akademie věd SSSR, Ústav dějin SSSR akademie věd SSSR.

Autorský kolektiv za řízení S. A. Tuškeviče objasňuje výsledky a zkušenosti z války a zobecňuje nejdůležitější sociálně politické, ekonomické a vojenské zkušenosti a rozebírá vliv vítězství Sovětského svazu a ostatních států protifašistické koalice na průběh poválečných událostí ve světě.

Velká vlastenecká válka byla nejdůležitější součástí druhé světové války. V ní se rozhodovalo o existenci prvního socialistického státu na světě a o osudu celé světové civilizace. Po přepadení Sovětského svazu fašistickým Německem se těžší ozbrojeného zápasu přeneslo na sovětsko-německou frontu, kde došlo k nejvýznamnějším bitvám, které od základů změnily průběh druhé světové války.

Vítězství nad agresivními silami imperialismu, nad fašismem mělo obrovský mezinárodní význam: od základu změnilo vojenskopolitickou situaci ve světě, stalo se urychlujícím činitelem světového revolučního procesu, rozvoje třídního boje v kapitalistických zemích a bouřlivého růstu národně osvobozeneckého hnutí porobených národů.

Porážka fašismu a militarismu vyvolala mohutnou vlnu sociálně politických změn na celém světě, vedla ke vzniku světové socialistické soustavy a k rozpadu koloniálního systému imperialismu. To vše rozhodujícím způsobem změnilo poměr sil ve prospěch socialismu, míru a pokroku a značně rozšířilo možnosti udržet ve světě mír.

Otázky války a míru se staly v současné době zvláště aktuálními. Ignorování tragických zkušeností z přípravy a rozpoutání druhé světové války by mělo mimořádné těžké následky.

Proto je nutné, aby při studiu výsledků a zkušeností druhé světové války mělo

patřičné místo odhalování buržoazních falzifikací a objasňování skutečných příčin vzniku války a jejich vlnů i jejího sociálně politického charakteru.

Dějiny druhé světové války, její výsledky a zkušenosti jsou těsně spjaty se současností. Analýza minulých událostí z hlediska dneška a široké využívání dokumentárního materiálu i dalších hodnověrných fotografických údajů nám umožňují hlouběji a věrněji hodnotit historický, teoretický a praktický význam těchto událostí. Jejich analýza a zobecnění je také věnován 12. díl, který završuje vydávání „Dějiny druhé světové války 1939—1945“.

V první části, nazvané „Sociálně politické výsledky války“, se rozebírají sociálně politické podmínky a faktory vítězství nad fašismem, historické poslání socialismu při dosažení vítězství, avantgardní úloha Komunistické strany Sovětského svazu v zápase s fašismem; analyzuje se v ní zápas lidových mas, hnutí odporu a protifašistického odbojového hnutí, jakož i přínos USA, Velké Británie, Francie a dalších zemí ke společnému vítězství nad nepřítelem; zevšeobecňují se v ní zkušenosti z politické a vojenské spolupráce států s rozdílným sociálním zřízením v rámci protifašistické koalice, rozebírá se také krach politických režimů a ideologie fašismu a militarismu.

Ve druhé části, nazvané „Ekonomická bilance války“, se zobecňují výsledky střetnutí ekonomik válečných států a ukazuje se rozhodující podíl SSSR na dosaženém vítězství; je objasněna převaha hospodářského systému socialismu nad kapitalistickým, rozebírají se problémy materiálního zabezpečování války buržoazními státy protifašistické koalice. Dále se zde odhaluje militaristický charakter hospodářství Německa a Japonska i příčiny jejich ekonomické porážky.

Třetí část, nazvaná „Ozbrojené síly a vo-

jenské umění ve druhé světové válce“, je věnována analýze ozbrojených sil válečných států, ozbrojeného zápasu a vojenského umění. Rozebírají se v ní charakteristické rysy ozbrojeného zápasu na jednotlivých válečných frontách, předpoklady a podmínky k dosažení rozhodujícího obratu na sovětsko-německé frontě, jež byla hlavní frontou druhé světové války, dále zápas o strategickou iniciativu, vojenskotechnickou převahu i některé další problémy. Zvláštní pozornost se věnuje objasnění nesporné převahy vojenské organizace SSSR a sovětského vojenského umění nad vojenskou organizací a vojenským uměním nepřítele, ukazují se zvláštnosti vojenské organizace buržoazních zemí protihitlerovské koalice a také krach vojenských doktrín a vojenského umění států fašistického bloku.

Ve čtvrté části, nazvané „Svět po válce“, se rozebírají hlavní problémy poválečných let, vliv výsledků války na změnu poměru sil ve světě ve prospěch socialismu, přeměna sovětské socialistické soustavy v rozhodující faktor historického vývoje a význam vítězství nad fašismem pro světový revoluční proces, pro řešení základních sociálně ekonomických a politických problémů současnosti; objasňuje se aktivní charakter zápasu Sovětského svazu, jeho komunistické strany, ostatních zemí socialistického společenství, bratrských stran a všech pokrokových sil ve světě za upevnění výsledků druhé světové války a při řešení ústředního problému současnosti — odvrácení nové světové války a další upevnění míru a bezpečnosti národů.

V závěru se rozebírají výsledky a zkušenosti z druhé světové války a jejich návaznost na současnost a zdůrazňuje se, že celosvětové historické vítězství nad fašismem je vážným varováním pro všechny, kdo ignorují historická poučení.

Závěrečný, 12. díl je tedy věnován výsledkům a poučením druhé světové války. Redakční kolektiv a autoři splnili složitý a zodpovědný úkol — zobecnit a utřídit všechno to hlavní, co charakterizuje válku v celku, ukázat její hlavní rysy a zvláštnosti, shrnout kvantitativní ukazatele a parametry, stanovit základní tendence, organicky spojit historické zkušenosti se současností a vyvodit z toho závěry pro současnost i budoucnost. Obsah knihy ukazuje, že tyto úkoly byly řešeny tvůrčím způsobem, na základě marxisticko-leninské metodologie, s přihlédnutím k posledním

vymoženostem světového vojenského myšlení. Kniha shrnuje nejen výsledky předcházejících dílů, ale hodnotí i hlavní problémy druhé světové války, které mají největší význam pro současnost a umožňují sledovat vznik a rozvoj těch procesů a jevů, které je nutné brát v úvahu i v současnosti.

V částech knihy, které objasňují **sociálně politické výsledky války**, jsou hodnoceny takové problémy, jako celosvětové historické vítězství nad německým fašismem a japonským militarismem, historická poučení z boje proti nebezpečí na

počátku války, sociálně politický charakter války, zdroje vítězství sovětského lidu, přínos států protihitlerovské koalice k dosažení vítězství, úloha lidových mas v boji proti fašismu, příčiny porážky politických systémů a ideologie států fašisticko-militaristického bloku.

Nejdůležitějším výsledkem a poučením minulé války je nezodolnost pokrokového společenského řádu, neporazitelnost socialismu v boji s nejreakčnějšími silami imperialismu. Vítězství nad fašismem ukázalo celému světu velkou životní sílu společnosti, zrozené Velkou říjnovou socialistickou revolucí. V letech války se projevil se zvláštní silou ohromné možnosti sovětského státu, takové zdroje jeho mohutnosti, jako je socialistický systém národního hospodářství, přátelství národů, těsný svazek dělníků a rolníků, morálně politická jednota společnosti, sovětské vlastenectví a proletářský internacionalismus.

Hlavní a rozhodující úloha SSSR při zničení fašisticko-militaristického bloku je tou historickou realitou, bez jejíhož odhalení není možné vědecké studium druhé světové války. Při řešení tohoto zásadního problému se odrážejí vědecké a třídní postoje sovětských vědců, jejich přístup k hodnocení nejdůležitějších událostí války. Zejména proto se tento problém vždy nacházel a nadále zůstává ve středu ostrého ideového teoretického boje mezi marxisticko-leninskou a buržoazní historiografií.

Ve 12. díle na základě konkrétního hodnocení všech období války je ukázán objektivní přínos různých států protihitlerovské koalice k vítězství nad fašismem. Vítězství nad fašistickou koalicí bylo dosaženo společným úsilím států protihitlerovské koalice, všech svobodných národů. Objektivní průběh a výsledky války ovšem jasně svědčí o tom, že její tíha nebyla zdaleka rovnoměrně rozložena na účastníky protihitlerovské koalice. Přínos každého státu k dosažení vítězství byl určován souhrnem politických, sociálně ekonomických a vlastních vojenských faktorů. Hlavní úloha při zničení fašisticko-militaristického bloku patří sovětskému lidu a jeho ozbrojeným silám.

Sovětské ozbrojené síly v těžkém urputném boji dosáhly toho, co se ukázalo jako nemožné pro každou jinou armádu protihitlerovské koalice: jako první zastavily silný válečný stroj wehrmachtu, vyčerpal jeho síly a po přechodu do rozhodujícího útoku porazily a zničily hlavní síly nepřátelských vojsk a bojové techniky.

Můžeme to ukázat na konkrétních údajích: v průběhu války z celkového počtu ztrát více jak 73 % utrpěla německá fašis-

tická armáda na sovětsko-německé frontě. Byla tam zničena hlavní část (74–75 %) dělostřelectva, letectva, tanků a jiné bojové techniky agresora. Pokusy reakčních buržoazní propagandy zlehčit přínos SSSR k porážce fašismu, jsou pod vší kritikou.

Hlavním zdrojem vítězství sovětského lidu v boji s fašismem byla řídicí úloha komunistické strany. Leninská strana od prvních dnů Velké vlastenecké války vystupovala jako politický vůdce, organizátor a ideový vychovatel všeho sovětského lidu, byla jeho předvojem v boji proti imperialistickým okupantům. Výsledky války, jakož i celá historie strany, přesvědčivě ukazují, že v jakýchkoli zkouškách, v jakýchkoli zvratech událostí zůstává komunistická strana vždy na úrovni své historické mise.

Při mobilizaci vojáků sovětských ozbrojených sil ke splnění bojových úkolů, při jejich výchově přímo na bojištích, měla **nejdůležitější úlohu stranickopolitická práce.** Sjednocovala vojenské kolektivy, zvyšovala jejich bojovou pohotovost, upevňovala politický a morální stav vojsk v nejtěžších situacích, zabezpečovala vysokou útočnou morálku vojáků při přechodu Sovětské armády do rozhodného útoku.

Zkušenosti ze stranickopolitické práce v bojových podmínkách, její formy a metody, bez ohledu na zásadní změny technické základny armády, představují i v současnosti velkou hodnotu. Jejich tvůrčí využívání v operační, bojové a politické přípravě vojsk a štábů napomáhá velitelům, politickým orgánům, stranickým a mládežnickým organizacím zabezpečovat plnění stanovených úkolů na úrovni soudobých požadavků.

Zakladatelé marxismu-leninismu vždy zdůrazňovali **určující úlohu ekonomického faktoru k dosažení vítězství ve válce.** V tomto díle je hluboce a zdůvodněně odhalena vzájemná spojitost ekonomických a vojenských faktorů v průběhu války, ohromný rozsah válečné výroby a využívání materiálních zdrojů k uspokojení potřeb armád válčících států, stupeň efektivnosti ekonomického úsilí zemí protihitlerovské koalice a krach vojenské politiky států fašisticko-militaristického bloku.

Zkušenosti z druhé světové války a její výsledky zcela potvrdily poučky klasiků marxismu-leninismu o závislosti ekonomického potenciálu států na jejich společenském zřízení. V knize je věstranně objasněna převaha socialistického ekonomického systému nad kapitalistickým. Analýza konkrétních ekonomických údajů svědčí o nesporných přednostech socialis-

tického způsobu výroby a ukazuje, že sovětské společenské a státní zřízení bylo nejlepší formou organizace ekonomiky jak pro plnění úkolů mírové výstavby, tak i pro vítězství nad nejsilnější vojskovopřemyslovou zemí kapitalistického světa v této válce.

Ekonomického vítězství Sovětského svazu ve válce proti fašistickému Německu a jeho satelitům bylo dosaženo na základě dokonalejšího ekonomického systému, maximálně efektivního využívání materiálních a lidských zdrojů ke zničení nepřítelů. Výsledky války zcela jasně ukázaly nevyčerpatelné síly a možnosti socialismu a neopodstatněnost propočtů imperialistické reakce na slabost sovětského ekonomického a vědeckotechnického potenciálu.

Analýza uvedených údajů názorně ukazuje, že sovětská socialistická ekonomika, bez ohledu na nejsložitější podmínky na počátku války, umožnila zabezpečit vojen-

skotechnickou převahu nad nepřitelem. Fašistické Německo s využitím zdrojů téměř celé Evropy vyrábělo 2,6krát více oceli a 4,8krát více uhlí než SSSR. Přesto sovětská ekonomika dokázala nejen vyrobit, ale i podstatně překonat úroveň válečné výroby nepřítelů, vyhrát rozhodný a intenzivní boj s ním. Např. jestliže od září roku 1939 do dubna roku 1945 vyrobilo fašistické Německo 10,3 miliónů pušek a karabin, 319,9 tisíc děl, 46,3 tisíc tanků a útočných děl a 89,5 tisíc bojových letounů, pak v závodech SSSR bylo vyrobeno od července roku 1941 do srpna roku 1945 12,1 miliónů pušek a karabin, 482,2 tisíc děl, 102,8 tisíc tanků a samohybných děl a více jak 112 tisíc bojových letounů. Tak Sovětský svaz, který měl svým rozsahem menší průmyslovou základnu, dokázal dosáhnout jak kvantitativní, tak kvalitativní převahy nad nepřitelem ve výrobě základních druhů zbraní a zabezpečit jimi vojska na frontě.

Ozbrojený zápas na frontách druhé světové války byl rozhodující formou boje mezi dvěma koalicemi. Analýza ozbrojeného zápasu ve druhé světové válce je věnována 3. část knihy, v níž jsou charakterizovány hlavní rysy válečné činnosti, uvedeny strategické výsledky nejdůležitějších operací na sovětsko-německé a sovětsko-japonské a jiných frontách války, objasněny hlavní směry výstavby ozbrojených sil válčících států, rozvoje jejich vojenského umění a organizace strategického řízení.

Vojskostrategické výsledky a závěry minulé války jsou poučné tím, že umožňují sledovat hlavní tendence vedení ozbrojeného zápasu, napomáhají vědecké analýze soudobých problémů zvyšování bojové pohotovosti vojsk. To je zvláště důležité v situaci zesílení válečného nebezpečí ze strany nejreakčnějších sil imperialismu.

Poučení historie svědčí o tom, že překvapivost napadení vždy tvořila hlavní způsob rozpoutání války, a uchýlovali se k ní neustále fašisticko-militarističtí agresori v době druhé světové války. Snaha maximálně využít faktoru překvapení a sázka na první, pro oběti agrese neočekávaný mohutný strategický úder, byly základem všech strategických zámýslů německých fašistů a japonských militaristů při napadení Polska, Belgie, Dánska, Holandska, Norska, Francie, Jugoslávie, SSSR, USA, zemí jihovýchodní Asie a jiných.

V mnoha případech to umožnilo agresorům ihned získat strategickou iniciativu

a tak ve značné míře předurčit další průběh ozbrojeného zápasu. K odstranění následků překvapivého úderu bylo zapotřebí značného úsilí.

V současných podmínkách, kdy agresivní síly imperialismu v čele s USA odmítají závazek nepoužít jako první jaderné zbraně a pokračují v prosazování plánů na dosažení vojenské převahy nad SSSR a jeho spojenci, není možné zapomínat na zkušenosti z druhé světové války. Je to důležitější proto, že úloha faktoru překvapení po zavedení soudobých bojových prostředků mnohonásobně vzrostla.

Velký význam pro vojenskou teorii a praxi má studium a prognózování charakteristických zvláštností ozbrojeného zápasu, což je bezprostředně spojeno jak s objektivními procesy rozvoje vojenství, tak s historickými zkušenostmi ze světových válek. Ze zkušeností z druhé světové války vyplývá, že ozbrojenému zápasu byly vlastní takové charakteristické rysy, jako koaliční charakter, velký prostorový rozmach, vedení bojové činnosti ve všech sítích, rozhodný růst početnosti ozbrojených sil, rychlé zdokonalování a obnova bojové techniky. V knize jsou uvedeny souhrnné kvantitativní a kvalitativní parametry, které charakterizují nejpodstatnější rysy ozbrojeného zápasu na frontách druhé světové války. Tak celková plocha válčičtí převyšovala 22 miliónů km² — 5,5krát více než v letech první světové války. Ozbrojený zápas byl veden na území 40 států, přičemž nejintenzivnější a

nejusilovnější byla bojová činnost v Evropě, kde probíhala urputná sražení za účasti miliónových armád, které měly značné lidské a materiálové ztráty.

Válečné činnosti v Asii a Africe, jejíž úlohu buržoazní zdroje zřetelně zveličují, byly vlastní specifické rysy, podmíněné především politickými a geografickými faktory. Byla vedena na úzkých úsecích fronty, měla ohniskový charakter a byla přerušována dlouhými přestávkami. Svým významem pro průběh a výsledek války v celku měla druhořadý charakter, nevycházela za hranice operačně taktického rozsahu.

Poučení druhé světové války vyvrátila prognózy těch buržoazních teoretiků, kteří sázeli na malé profesionální armády nebo na přednostní rozvoj a rozhodující úlohu určitého druhu vojska v ozbrojeném zápase. Praxe ukázala, že v boji dvou koalic s velkou ekonomickou základnou vyžaduje dosažení konečných cílů války rozvinutí masových, mnohapočetných armád a společné přesné sladěné úsilí všech druhů ozbrojených sil a druhů vojsk.

Celkovou početností ozbrojených sil válčících států a jejich technickým vybavením druhá světová válka značně převýšila všechny minulé války. Ve srovnání s první světovou válkou bylo do armád zmobilizováno 1,5krát více lidí. Přitom celková početnost ozbrojených sil v průběhu války neustávala stabilní a zvětšovala se v závislosti na změnách složení koalic a dalších faktorech. Jestliže v prvních letech v letech 1939—1940 měly válčící státy ve zbraní 10—13 miliónů lidí, pak v roce 1945 více jak 50 miliónů.

Stejná tendence se projevuje i v růstu technického vybavení vojsk. V letech druhé světové války, ve srovnání s první, bylo zavedeno do výzbroje 4krát více letounů, téměř 8krát více děl, přes 30krát více tanků, samohybných děl a útočných děl. Nasycení vojsk vojenskou technikou neustále narůstalo. Na konci války bylo ve výzbroji armád válčících států přes 360 tisíc děl a minometů, více jak 50 tisíc tanků a asi 120 tisíc bojových letounů.

Charakteristickým rysem ozbrojeného zápasu bylo zvýšení bojových možností vojsk nejen kvantitativním zvětšením vojenské techniky, ale i v důsledku kvalitativního rozvoje a zavedení jejich nových druhů. Největší vliv na charakter bojového zápasu mělo technické zdokonalování tanků a letectva a jejich masové používání. Široké zavedení automatických pěchotních zbraní, zvětšení dálky a rychlosti střelby dělostřelectva, vznik samohybných a reaktivních dělostřeleckých děl, růst motorizace a mechanizace vojsk, jejich nasycení doprav-

ními prostředky, ženijní technikou, značný pokrok v zavádění radiotechnických prostředků — to vše podmiňovalo nevídanou dynamiku a rozhodnost operace a zásadním způsobem ovlivňovalo změny forem a způsobů bojové činnosti.

Praxe bojového použití zbraní v letech války poprvé vytyčila takové problémy, jako **vybojování nadvlády ve vzduchu**, působení do hlubokého týlu údery strategického letectva (potom i raketovými zbraněmi), ochrana vojsk a nejdůležitějších týlových objektů proti úderům ze vzduchu, první použití reaktivního letectva, široké zavedení radiolokačních prostředků atd. Všechny tyto nové jevy ozbrojeného zápasu se dále rozvíjely v poválečných letech, zvláště na začátku bouřlivé vědeckotechnické revoluce, která měla vliv i na rozvoj vojenství.

Zkušenosti z války potvrdily tendenci k rychlému narůstání potřeb armád na frontě při doplňování zbraněmi, bojovou technikou a materiálními prostředky, zvýšení úloh záloh a všech druhů dopravy k plnění operačně strategických a taktických úkolů na válčících. Válka rovněž ukázala, že socialistické státní a společenské zřízení má v tomto směru nesporné přednosti.

V letech války se dále rozvíjely **hlavní principy výstavby** sovětských ozbrojených sil, které byly realizovány na základě ekonomických možností země, požadavků vojenského umění a vědeckotechnického pokroku. Organizační struktura, poměr mezi druhy ozbrojených sil a druhy vojsk, výchova důstojnických kádřů, vytváření orgánů velení, formování nových svazků a svazů a zvyšování jejich technického vybavení, příprava a vytváření záloh a mnohé další otázky organizační výstavby byly podřízeny úkolům posílení bojeschopnosti vojsk, neefektivnějšímu využívání lidí a bojové techniky k dosažení vítězství nad nepřítelem. Hlavním směrem v rozvoji ozbrojených sil v letech války bylo zvýšení úderné a palebné síly vojsk a zvýšení jejich manévrovosti. Nejdůležitější vymoženosti vojenské organizace a vojenského umění bylo vytvoření velkých tankových, dělostřeleckých, leteckých a jiných svazků a svazků, což zabezpečovalo jejich hromadné používání na nejdůležitějších strategických a operačních směrech.

Druhá světová válka byla tvrdou praktickou prověrkou vojenské vědy a vojenského umění válčících států. V průběhu sražení se proěřovala správnost hlavních koncepcí a názorů, které se týkaly forem a způsobů přípravy a vedení operací i vál-

ky v celku, strategického, operačního a taktického použití vojsk.

Období Velké vlastenecké války zaujímá zvláštní místo v rozvoji vojenského umění. Dosáhnout vítězství a zničit nejsilnější a nejkřutější vojenský nástroj kapitalistického světa mohla jen armáda, která byla v souladu se zásadními požadavky vojenské vědy. Průběh a výsledek války a získaná vítězství na bojištích byly ukazatelem nesporné převahy sovětské vojenské vědy nad buržoazií.

Kniha zobecňuje charakteristiku hlavních problémů rozvoje strategie, operačního umění a taktiky sovětských ozbrojených sil v letech války, které objasňují základní rysy, vlastní sovětskému vojenskému umění. Mezi ně patří: hluboká vědeckost a stranickost, těsné spojení teorie s praxí, závislost forem a způsobů bojové činnosti na úrovni technického vybavení vojsk a jejich morálně bojových kvalit, všestranné posouzení celého souhrnu faktorů bojovosti vojsk obou stran při hodnocení poměru sil v každé operaci, tvůrčí charakter rozvoje vojenské teorie a praxe, jejich nepřetržitě zdokonalování, odmítnutí jakýchkoli forem šablony a dogmatismu ve vojenství.

Nejdůležitějším zdrojem obohacení sovětského vojenského myšlení v letech války byly a jsou bohaté frontové zkušenosti, získané na bojištích. Ani jedna armáda světa neměla takové různorodé bojové zkušenosti, jaké získala v úporných bojích s údernými silami fašistického bloku Sovětská armáda. Hluboké studium, zobecnění a praktické využívání bojových zkušeností, jejich zavedení do praxe operační, bojové a politické přípravy vojsk a štábů mají důležitou úlohu při zvyšování bojového mistrovství velitelských kádřů, rozvíjení jejich operačně taktického myšlení a umění dosahovat rozhodných vítězství v bojích a sraženích se silným a zákeřným nepřítelem.

Nepříznivé podmínky, které vznikly pro Sovětskou armádu v důsledku překvapivého přepadení agresora a jeho početní převahy na nejdůležitějších směrech, postavily sovětské strategické velení na začátku války před nezbytnost řešit neobyčejně složité otázky **organizace strategické obrany**. Zejména tyto otázky nebyly v předválečném období zcela rozpracovány. Proto bylo nutné řešit je ve výjimečně těžké situaci, kdy nepřítel měl strategickou iniciativu. Ani jedna z kapitalistických armád na Západě nemohla organizovat pevnou obranu ve strategickém ani operačním měřítku. Důsledkem toho byla jejich porážka v prvním období války. Jinak probíhaly události na sovětsko-německé frontě, kde

úporná a aktivní strategická obrana sovětských vojsk poprvé donutila nepřítele změnit operačně strategické plány a přejít k dlouhotrvající vleklé válce.

Sovětské vojenské umění v předválečném období vycházelo z toho, že hlavním druhem válečné činnosti, která zabezpečuje dosažení rozhodných vojskopolitických cílů, je **strategický útok**. Teorie a praxe přípravy a vedení strategického útoku se v průběhu války dále rozvíjely. Sovětské ozbrojené síly uskutečnily 7 útočných tažení, která tvořila přes 70 % celkové doby trvání válečné činnosti na sovětsko-německé a sovětsko-japonské frontě. Každého útočného tažení na sovětsko-německé frontě se zúčastnilo 9–11 frontových svazů; délka fronty, na které byl útok veden, dosahovala od 2 tisíc do 4,5 tisíc km; hloubka postupu vojsk činila 300–1100 km i více. Strategický útok byl uskutečňován prakticky všemi vojsky na frontě, jejichž počet dosahoval v roce 1943 více jak 6,5 miliónů lidí, 105 tisíc děl, 10 tisíc tanků a samohybných děl, přes 10 tisíc bojových letounů a velké množství jiné bojové techniky. Takový rozsah útoku neznala předcházející historie válek, ani jiné fronty druhé světové války.

Sovětská strategie v letech války se obohacovala rozpracováním a praktickým řešením takových velkých problémů, jako je boj o získání strategické iniciativy, příprava a vedení protiútoku, vedení operací skupin frontů, vybojování nadvlády ve vzduchu, organizace součinnosti mezi druhy ozbrojených sil, používání strategických záloh, nepřetržitá práce strategického týlu a další. Strategické operace Velké vlastenecké války se vyznačovaly dovednou volbou směrů hlavního úderu, vytvořením silných úderných uskupení, soustředěním sil a prostředků, značnými tempy útoku, využíváním různých způsobů zničení nepřátelských uskupení, vysokou efektivností a výsledností. Tak v průběhu protiútoku u Stalingradu bylo zničeno asi 50 nepřátelských divízií, v běloruské operaci 68, ve viselsko-oderské 60 a v berlínské přes 90. Úspěšné uskutečnění každé strategické operace podstatně změnilo strategickou situaci na rozhodujících směrech a přibližovalo vítězný výsledek války.

Zkušenosti z války ukázaly, že sovětské vojenské umění při přípravě a vedení strategických, frontových a armádních operací plně bralo v úvahu kvantitativní i kvalitativní změny technické základny, ozbrojených sil i charakter činnosti nepřítele. Růst bojových možností vojsk, jejich mobility, dálky a mohutnosti prostředků ničení — to vše mělo za následek vysoce manévrový charakter operací. Válečná čin-

nost se vyznačovala rychlou změnou situace, nepřetržitým narůstáním úsilí, utajenými přeskupeními vojsk, vytvářením značné převahy sil na zvolených směrech, rozhodnými průlomy, obchvaty a obejítím, vedením úderů do boků nepřátelských uskupení s jejich následným obklíčením a zničením.

Zvýšení rychlosti přesunu vojsk značně rozšířilo možnosti svazů a svazků plnit stanovené úkoly v krátkých lhůtách. **Střední tempa** útoku vševojskových armád v mnoha operacích v závěrečných obdobích války dosahovala 15–25 km, tankových armád 40–50 km a na některých směrech do 80 km za den.

Zvláště vzrostla úloha frontových a armádních rychlých skupin při rozvíjení úspěchu v operační hloubce. Svou rozhodnou činností vedly silné údery do celé hloubky operační sestavy nepřítele, znesnadňovaly jeho možnosti manévru silami, z chodu obsazovaly důležité čáry a opěrné body, pronikaly do týlových komunikací, přetínaly cesty odchodu, ničily zálohy, narušovaly systém velení vojskům a práci nepřátelského týlu. Se zvětšováním úderné síly operačních svazů nepřetržitě narůstala hloubka operací. Jestliže v prvních letech války byly frontové útočné operace rozvíjeny do hloubky 100–200 km, pak v další době do 200–400 km, armádní v souladu s tím do 50–180 km. Úspěšnému plnění úkolů rozvíjení taktického úspěchu v operační napomáhalo nepřetržitě narůstání hustoty sil a prostředků na úsecích průlomu.

V celku druhá světová válka, tak jako žádná jiná v minulosti, obohatila teorii i praxi vojenského umění velkými zkušenostmi z operačně strategického používání ozbrojených sil a vedení bojové činnosti silnými uskupeními vojsk. Hlavní rysy vojenského umění, charakteristické pro sovětské ozbrojené síly ve druhé světové válce, jsou: hluboké vědecké předvídaní, tvůrčí hledání nových způsobů a forem vedení operací, všestranné hodnocení situace, rozhodnost a aktivnost při dosahování stanovených cílů, soulad úkolů s bojovými možnostmi vojsk, iniciativní a operačně taktická vyzrálость velitelů a štábů, jejich schopnost vítězit nad nepřítelem ne počtem, ale uměním, umění velitelů a politických orgánů udržovat vysoký morální duch vojsk. To vše si uchovává svůj význam i v současnosti.

Hluboké studium zkušeností z minulých válek a praxe bojové činnosti vojsk umožňuje lépe pochopit objektivní změny ve formách a způsobech ozbrojeného zápasu v současné době, zdůvodněně řešit nové

problémy vojenského umění. Mezi ně patří především takové otázky, jako jsou: **pohotovost vojsk ke zmaření překvapivých úderů nepřítele s použitím jak jaderných, tak i jen konvenčních zbraní; včasná příprava válčičtí, vybojování nadvlády ve vzduchu a efektivní používání všech prostředků ke spolehlivému palebnému ničení agresora; zmaření velení vojskům a zbráním nepřítele; průlom silně vybudované obrany; odrážení protiúderů; použití různých forem operačního manévru; násilný přechod vodních překážek z chodu; vysazení výsadků různého určení; organizace všech druhů zabezpečení a mnohé další.**

V celém komplexu vojenských problémů je v knize **věnováno významné místo otázkám řízení ozbrojeného zápasu, činnosti orgánů strategického řízení ozbrojených sil válčících států.** V knize je zdůrazněno, že nejdůležitější otázky řízení sovětských ozbrojených sil v průběhu války řešil Ústřední výbor komunistické strany, jeho předsednictvo. Základem přípravy a strategického použití Sovětské armády byl princip jednoty politického a vojenského řízení, ve kterém byla vyjádřena řídicí úloha KSSS ve vojenské výstavbě.

Nejdůležitější funkce při řízení ozbrojeného zápasu v letech války plnily Státní výbor obrany a Hlavní stan vrchního hlavního velení, který ve své práci při řízení ozbrojených sil využíval generální štáb.

Nejvyšší orgány sovětského strategického řízení získaly v letech války ohromné zkušenosti z přípravy a uskutečnění operací největšího rozsahu. V knize je správně zdůrazněno, že velký prostorový rozmach ozbrojeného zápasu, rozhodnost cílů, intenzita a dynamičnost bojové činnosti, použití velkého množství vojsk a bojové techniky, značné lidské a materiálové ztráty stavěly před strategické řízení takové složité úkoly, se kterými se nikdo nesetkal ani v jedné z minulých válek. A v těchto podmínkách sovětské strategické řízení dokázalo najít správné způsoby maximálně efektivního použití velkých uskupení vojsk, organizace součinnosti frontů, druhů ozbrojených sil a druhů vojsk, přípravy a vedení rozsáhlých strategických operací. Charakteristickým rysem rozvoje orgánů strategického řízení je nepřetržitě zdokonalování jejich činnosti na základě požadavků bojové praxe, zkušeností z ozbrojeného zápasu, charakteru strategických úkolů a situace na sovětsko-německé frontě, úroveň technického vybavení vojsk a stavu vojsk nepřítele.

Takové otázky, jako vytváření hlavních velení na směrech, činnost představitelů Hlavního stanu vrchního hlavního velení

u frontů, zvláštnosti koordinace činnosti frontů v operacích, vypracování zámýslů a plánů tažení a operací, zapojení frontového velení do jejich plánování, zdůvodnění strategických rozhodnutí, jejich materiální a technické zabezpečení, přesnost propočtu sil a prostředků, nepřetržitost velení vojskům v průběhu operace, důsledná kontrola plnění přijatých rozhodnutí, pomoc velení frontů při plnění stanovených úkolů, organizace součinnosti, úprava plánů v závislosti na vzniklé situaci, zasazení záloh do sražení, rozvíjení operací do hloubky, narůstání úsilí k úplné-

mu zničení nepřátelských uskupení a mnohé další mají velký vědeckoteoretický význam. Jejich hluboké studium napomáhá rozšiřování operačního rozhledu vojenských kádrů, analýze procesů velení vojskům na základě současných úkolů, prostředků boje a perspektiv jejich rozvoje. Vědeckohistorický přístup k hodnocení současných vojenských jevů umožňuje hlouběji poznat jejich vznik a vývoj, kvantitativní a kvalitativní změny. To napomáhá vypracování vědecky zdůvodněných závěrů a nalezení způsobů dalšího zvyšování bojové pohotovosti ozbrojených sil.

Vítězství svobodnýmilovných národů nad fašisticko-militaristickým blokem ve druhé světové válce mělo nehlubší vliv na průběh světové historie. Zásadním způsobem změnilo vojenskopolitickou situaci a poměr sociálně politických sil ve světě ve prospěch socialismu, demokracie a společenského pokroku. Hlavním politickým výsledkem druhé světové války bylo upevnění socialismu, posílení jeho autority a vlivu ve světě a oslabení imperialismu, zúžení sféry jeho vlády a ztráta jeho dřívějších pozic.

Porážka německého fašismu a japonského militarismu vytvořila výhodné podmínky k urychlení světového revolučního procesu, rozvoje třídního boje, růstu osvobozeneckého hnutí pracujících a jejich boje za socialismus. V důsledku revolucí v řadě zemí Evropy a Asie vznikla světová socialistická soustava. Vítězství nad fašismem urychlilo rozvoj národně osvobozeneckého boje národů, napomohlo rozpadu koloniálního systému imperialismu.

V závěrečném díle je ukázána široká charakteristika sociálně politických výsledků a následků války, jejího vlivu na zásadní změny poměru sil ve světě v poválečném období a na řešení nejdůležitějších politických problémů současnosti. Všechno je objasněno boj SSSR a dalších demokratických sil za upevnění výsledků vítězství nad fašismem, za řešení otázek poválečného uspořádání ve světě, uchování a upevnění vybojovaného míru a mezinárodní spolupráce mezi státy.

Ústředním problémem současnosti je problém války a míru. Uchování a upevnění míru na zemi je nejožehavější a nejživější otázkou pro všechno lidstvo, pro všechna pokolení, pro současnost i budoucnost světové civilizace. Sovětský lid a všechny pokrokové síly současnosti sledují pevný kurs KSSS k odstranění mezinárodního napětí, k upevnění míru, k za-

stavení horečného zbrojení a vyloučení války ze života společnosti.

V knize jsou analyzovány nové podmínky řešení problémů války a míru v poválečném období, kdy světová socialistická soustava se změnila v rozhodující faktor historického rozvoje, je ukázáno ohromné úsilí SSSR a dalších mírumilovných sil v boji za odvrácení nové světové války, za upevnění míru a bezpečnosti národů, je objasněn význam programu míru na osmdesátá léta, nejdůležitějších zahraničněpolitických iniciativních návrhů SSSR k zastavení horečného zbrojení.

Výsledky historie svědčí o tom, že v letech po druhé světové válce mírumilovná politika SSSR a dalších zemí socialistického společenství, jejich principiální postoj k odstranění napětí se střetává se silným odporem ze strany reakčních a agresivních sil imperialismu. Proti leninským principům míru a mírového soužití států s rozdílným společenským zřízením, proti sovětskému zahraničněpolitickému kursu a aktivnímu boji za mír stojí politický kurs imperialistických států v čele s USA, které se snaží řešit mezinárodní otázky z pozice síly, stupňují horečné zbrojení, odmítají konstruktivní návrhy mírumilovných států na zásadní otázky mezinárodních vztahů. SSSR a spojenecké socialistické státy staví proti této militaristické linii imperialismu důsledně konstruktivní mírový kurs.

Historickým přínosem k boji za odvrácení jaderné války, za postavení jaderných zbraní mimo zákon, za jaderné odzbrojení se stal jednostranný závazek, přijatý SSSR, že nepoužije jaderné zbraně jako první.

V poslední době přijaté a již uskutečňované americké programy vývoje a výroby jaderných zbraní, dále i vývoje zbraní, jejichž základem jsou nejnovější vědecké výsledky a objevy včetně systémů a prostředků k vedení bojových operací v kos-

mu a z kosmu, slouží tomu, aby mnohonásobně zvýšily ničivou sílu válečného arzenálu USA (i v Evropě). Tato politika narůstání vyzbrojování, uskutečňovaná USA a některými jejich spojenci s cílem dosáhnout vojenské převahy, vede k narušení mezinárodní stability.

Vyhlášení nových vojenských programů USA je nerozlučně spojeno s eskalací strategických koncepcí — prvního jaderného úderu, omezené jaderné války, zdoluhavého jaderného konfliktu a dalších. Všechny tyto agresivní, mír ohrožující doktríny, jsou založeny na předpokladu použít pokud možno jaderné zbraně jako první a dosáhnout vítězství v jaderné válce; v případě jejího rozpoutání nemůže však být vítězů. Bude mít nevyhnutelně za následek

zkázu celých národů, nepředstavitelné ničivé účinky a katastrofální následky pro civilizaci a samotný život na zemi.

Vojenská politika, založená na podobných předpokladech, má neodvratně za následek i další neobyčejně nebezpečné následky.

V současné složité mezinárodní situaci je zvláště nezbytné z mrtvého bodu pohnout s věcí reálného omezení a snížení výzbroje a ozbrojených sil. V této spojitosti je důležité rozhodným způsobem aktivizovat probíhající a obnovit přerušené rozhovory o celém komplexu otázek o zastavení horečného zbrojení, cílevědomě a trpělivě dosahovat dohod, které zabezpečí snížení a likvidaci zbraní, zvláště jaderných.

Poučení z poválečného vývoje přesvědčivě dokazují, že podstata imperialismu se nezměnila, že v soudobých podmínkách se uchovávají a dále zesilují hluboké sociálně ekonomické kořeny jeho agresivnosti. V knize se odhalují zdroje a ohniska válečného nebezpečí v poválečném světě, ukazuje se růst militarismu v kapitalistických zemích, který se projevuje ve výrazném zvyšování vojenských výdajů, rozšiřování výroby vojenské techniky, výstavbě nových základů na cizích územích, vedení lokálních válek, vyprovokování válečných konfliktů, podněcování revanšismu a podpoře reakčních protifašistických režimů, útočících na práva pracujících a ideologickým zpracování obyvatelstva v duchu antikomunismu.

Antikomunismus, jak o tom svědčí poučení z historie, byl vždy zbraní reakce, agrese a války. Nyní duchovní následníci

těch, kteří toužili po světové nadvládě, znovu rozdmychávají nenávist proti předvoji společenského pokroku a snaží se klamáním a lži dezinformovat veřejné mínění. Z arzenálu hitlerovské propagandy je znovu rozšiřován zastaralý mýtus o sovětské vojenské hrozbě, pod jehož pláštěm vojenskoprůmyslový komplex získává stále nové vojenské zakázky pro monopoly.

Příprava a rozpoutání druhé světové války naučily národy vysoké bdělosti, nezbytnosti spojení úsilí v boji proti podněcovatelům války a odhalování politických dohodů, schopných uvrhnout lidstvo do plamenů světového požáru. Boj za mír je zabezpečován všestranným upevňováním ekonomické a obranné síly SSSR a dalších zemí socialistického společenství, posilováním jednotné fronty všech mírumilovných sil.

СОДЕРЖАНИЕ

Генерал-полковник Милослав Благник

Сорок лет строительства Чехословацкой Народной Армии 3

Автор статьи рассматривает развитие Чехословацкой Народной Армии в ходе сорока-летнего строительства социалистического общества. Он обращает особое внимание на: принципы Кошицкой правительственной программы, строительство армии после 1948 года, возникновение Варшавского Договора и на бескорыстную помощь Советского Союза и Советской Армии, а также на постоянную заботу ЦК КПЧ в послевоенном этапе развития.

Генерал-лейтенант Ярослав Клиха

Идейно-политический завет национально-освободительной борьбы 13

Автор оценивает национально-освободительную борьбу народа для развития активных форм боя. На современном этапе строительства развитого социалистического общества он напоминает постоянно действующие идейно-политические ценности, из которых вытекает историческое право и неизбежность ведущей роли Коммунистической партии Чехословакии.

Полковник Карел Рихтер, кандидат философских наук

Воспитание на традициях – составная часть идеологической работы 22

Автор рассматривает идейно-воспитательную работу как целенаправленное стремление по углублению и укреплению коммунистической сознательности личного состава ЧНА, как продолжительную неотделимую составную часть ее боевой и мобилизационной готовности.

Павел Дршка, кандидат философских наук

Кошицкая правительственная программа и современность 27

Автор оценивает Кошицкую правительственную программу, как всестороннее развитие нашей национальной и демократической революции. Он объясняет последовательное приведение в исполнение в ЧНА ленинских принципов строительства и руководства вооруженными силами.

Подполковник Мирослав Брофт, кандидат военных наук

Пражская операция Советской Армии 32

Автор рассматривает Пражскую операцию, как завершение несколько месячного процесса освобождения нашей Родины от шестилетней оккупации фашистской Германией. Выводит также основные оперативно-тактические заключения и выводы для дальнейшего развития в освобожденной Чехословакии.

Франтишек Несвадба, кандидат философских наук

Буржуазная фальсификация истории второй мировой войны 38

Автор рассматривает решительную роль Советского Союза в достижении победы над фашистской коалицией. По этому вопросу буржуазные идеологии ведут постоянную идейно-теоретическую борьбу.

ВОЕННОЕ ИСКУССТВО

Полковник Карел Адам, кандидат философских наук, доцент

Актуальность оперативного искусства и тактики Советской Армии в Великой Отечественной войне 43

Автор статьи дает характеристику развития и достигнутой степени оперативного искусства и тактики Советской Армии в период Великой Отечественной войны. Он показывает основные тенденции и направления, их развития и документирует это историческими примерами, показывая подход к оценке и аппликации исторических выводов.

Полковник Михаил Локвенец, кандидат военных наук

Некоторые взгляды на подготовку командиров и штабов 49

Автор статьи объясняет некоторые взгляды на современное состояние и возможные перспективы дальнейшего развития подготовки командиров и штабов. Он высказывается к способам и формам подготовки генералов, офицеров и штабов оперативных и тактических звеньев.

Полковник Милан Новотны, кандидат военных наук, доцент

К подготовке личного состава оперативных звеньев управления 57

Автор статьи обращает внимание на ряд новых взглядов и положений, нацеленных на улучшение подготовки личного состава оперативных звеньев управления. Он подчеркивает влияние автоматизации на работу штабов, а также на новые требования к подготовке их личного состава с точки зрения использования средств автоматизации.

Полковник Мирослав Недвед, кандидат военных наук

К подготовке командиров и штабов 63

Автор статьи, в связи с развитием вооружения и боевой техники, задумывается над некоторыми возможными формами подготовки командиров и штабов в соответствии с до сих пор действующими наставлениями и делает наброски возможных способов их усовершенствования.

Подполковник Михал Гилдсейн, кандидат военных наук
подполковник Рудольф Мокраш

Подготовка смен командных пунктов фронтовой авиации 67

В статье рассматриваются актуальные вопросы автоматизации системы управления в специфических условиях авиации. Авторы показывают возможные способы подготовки смен командных пунктов с точки зрения полного использования средств автоматизации управления.

ИЗ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ АРМИЙ

К начальному периоду войны 79

ИНФОРМАЦИИ

История второй мировой войны 1939—1945 гг. 85

Том 12-й. Итоги и опыт второй мировой войны.